

důchody (v roce 2013 vzrostly reálné mzdy oproti roku 1989 na 154,8 %, zatímco reálné důchody pouze na 110,9 %).

p. Vostatek vyjádřil názor, že z odborného hlediska není účelné srovnávat současný stav se stavem před rokem 1989; zásluhovost byla dříve podstatně vyšší a valorizace podstatně nižší. Důchodový systém je i dnes součástí státního rozpočtu, což s sebou nese i příslušná rizika.

p. Špidla poznamenal, že současný způsob valorizace způsobuje, že ve vztahu k reálným mzdám reálné důchody ve svém růstu zaostávají. Na to by se mělo reagovat prostřednictvím nově nastavené valorizace, abychom tento trend tlumili. Pokud by se však ukázalo, že tento trend není významný, nemá cenu na to reagovat.

p. Machanec upozornil, že lze sledovat dva ukazatele. Předně lze sledovat individuální náhradový poměr důchodu vůči průměrné mzdě, který logicky klesá, protože se nevalorizuje podle růstu nominálních mezd. Ale také lze sledovat náhradový poměr celé skupiny důchodců vůči průměrné mzdě, kde bude hrát roli řada různých faktorů (třeba pozdější nástup na trh práce, nejistota na trhu práce, vyloučení studia z náhradních dob apod.).

p. Šulc uvedl, že jde také o makroekonomický problém. Doporučil vnímat důchody jako faktor růstu, protože důchodci také utrácí a nakupují. Náklady na důchody tedy můžeme oprávněně vnímat nejen jako rozpočtový výdaj, ale tím, že se těch 400 miliard korun průběžně překlápí do spotřeby, nebo je penzisté utrácí za zboží i služby, tak jako zásadní přínos pro ekonomiku od 2,5 milionu spotřebitelů. Dále doporučil pracovat s mediány, protože hodnota průměrného důchodu má minimální vypovídající schopnost. Poukázal na prohlubování sociálních rozdílů mezi důchodci (nárůst podílu chudých i bohatých důchodců), což je součástí trendu, kdy se nám rozevírají nůžky mezi reálnými pracovními příjmy a reálnými důchody. Musíme si odpovědět na otázku, zda chceme tento trend udržet, nebo jej zmírnit.

p. Kučera zdůraznil, že bychom neměli dopustit, aby nejchudší vrstva důchodců příjmově propadla kvůli nedostatečné valorizaci. Zároveň ale máme v zadání implementaci principu zásluhovosti, tj. opět nůžky rozevřít. Vzhledem k napnutému státnímu rozpočtu by doporučil zaměřit se zejména na první cíl a myslet hlavně na příjmově chudé důchodce. Není přitom jasné, co má být požadovaný důstojný důchod.

p. Šulc uvedl, že důstojný důchod je takový, který stačí na nájem, jídlo a léky.

p. Špidla upozornil, že současná valorizace způsobuje, že v okamžiku vyměření důchodu je důchodce nad hranicí chudoby (9 600 Kč). Naším cílem je, aby po dvaceti letech byl stále nad hranicí chudoby. Dnešní valorizační mechanismus to však nezaručuje a už po deseti letech důchodcům rapidně klesá životní úroveň. Zdůraznil, že musíme zjistit, kde se má intervenovat a jak. Popsal svou představu, že by se to mohlo řešit tím, že by se pevná část důchodu stanovila na úrovni formální hranice chudoby. Valorizace důchodů by pak mohla probíhat v návaznosti na výši formální hranice chudoby. Dále poukázal na diskuse ohledně principu ekvivalence. Zmínil stanovisko Ústavního soudu, který zastává názor, že princip ekvivalence nenaplňuje princip pojištění. Ekvivalence by se však mohla (a měla) týkat jen procentní výměru důchodů.

p. Linhart podpořil názor, že průměrný důchod je zavádějícím parametrem, protože 60-70 % důchodců takového příjmu nedosahuje. Upozornil, že zde začíná převládat nebezpečná myšlenka, že

bychom měli zrušit pojištění. Neměli bychom k tomu přistupovat, protože bez toho ztratíme opěrný bod v úsudku, jak mají vypadat důchody. Pokud zrušíme hru na pojistné, stát řekne, že nic důchodcům nedá, protože na to nemá. Vyjádřil názor, že důchodci ve velkém procentu případů padají do chudoby už v okamžiku přiznání důchodu, nikoliv až po deseti letech.

p. Pernes upřesnil, že průměrné důchody nejsou tolik zavádějící, jako průměrné mzdy. Ten údaj 60-70 % se týká spíše mezd. U důchodů platí, že cca 55 % důchodců nedosahuje na průměrný důchod.

p. Špidla uvedl, že naším úkolem teď je vypočítat, co dělá valorizace s důchody v čase (25 % života v důchodu), resp. se sociálním postavením důchodce ve společnosti. Následně si můžeme vydefinovat různé varianty intervence (úplné vyrovnání je nerealistické, ale měli bychom se snažit alespoň o nějakou míru vyrovnání). Doporučil nastavit mechanismus valorizace na bázi vyrovnávacích let (jako přestupné roky u gregoriánského kalendáře).

p. Šulc upozornil, že otázka ekvivalence se týká zejména osob s vysokými příjmy, kteří mají „nepřiměřeně nízké“ důchody vzhledem k předchozím příjmům (15-20 % náhradového poměru důchod-mzda). Je však třeba si uvědomit, že tyto osoby mají v průběhu života nárok na různé daňové úlevy a mají možnost využít doplňkového důchodového spoření ve III. pilíři, finanční investice, kdy ze zisku už po půlroce od jeho dosažení neplatí daň z příjmu. Otázku ekvivalence tedy nelze zužovat na státní důchod, protože bohatí mají velký prostor pro doplnění svých budoucích příjmů.

p. Vostatek upozornil, že nám chybí data o nájmech, vlastnictví nemovitostí, závislých dětech apod. Dále uvedl, že současný příspěvek na bydlení není nezanedbatelný. Dalo by se uvažovat o jeho restrukturalizaci na dvě dávky: na speciální dávku pro důchodce a obecnou dávku pro ostatní. Upozornil, že v současnosti je životní minimum vyšší než minimální důchod, tyto (jednotlivě žijící) osoby ale většinou mají nárok i na příspěvek na bydlení (dohromady celkem cca 8 000 Kč). Vyjádřil názor, že poctivé, moderní důchodové pojištění nemá co dělat ve státním rozpočtu. Při nastavení valorizace doporučil pracovat s jednoduchou kombinací cenového a mzdového indexu (50:50).

p. Kučera upozornil, že našim cílem není reformovat celý systém. Úlohu OK chápe spíše jako úklid před potenciálním velkým třeskem.

p. Pernes uvedl, že nízkopříjmových důchodců je zhruba 160 000. Poukázal na slovenský vánoční příspěvek, kterým bychom se mohli inspirovat (podmíněn maximálně dvojnásobkem slovenského životního minima). Zareagoval na poznámku p. Vostatka o chybějících datech o bydlení důchodců. Uvedl, že tato data se dají získat ze sčítání lidu (asi 300 000 důchodců žije v nájemních bytech). Upozornil, že příspěvek na bydlení nelze chápat jako standardní možnost přilepšení pro chudé důchodce. O příspěvek na bydlení je totiž třeba žádat, není tedy automatický (spousta seniorů o tom ani neví, nebo jim připadá ponižující či namáhavé o něj žádat, protože je třeba podstoupit dlouhou proceduru a majetkový test). Upozornil, že příspěvek na bydlení pouze pro seniory by zřejmě nebylo možné prosadit, protože by to bylo považováno za pozitivní diskriminaci.

p. Špidla vyjádřil názor, že současný systém byl vymyšlen dobře, proto konstrukce důchodu obsahuje pevnou i procentní výměru. Systém je tedy značně flexibilní. Všechny možné varianty valorizace můžeme skrze stávající systém realizovat (aniž bychom systém museli měnit). Varianty bychom měli navrhnout zodpovědně (tj. víme, co to udělá). Poznamenal, že je třeba se dívat na udržitelnost systému dvojím způsobem – fiskální udržitelnost a sociální udržitelnost (o té se prakticky nemluví).

p. Kučera upozornil, že naším úkolem není změna výpočtu důchodu, ale valorizace, což je zejména otázka peněz. Sociální udržitelnost je uplatnitelná jedině cestou nivelizace důchodu. Připomněl dřívější námět, že bychom mohli zanalyzovat míru znehodnocení důchodu v průběhu času. Upozornil, že velká část důchodců se dostane na hranici chudoby nebo pod ní už při vyměření důchodu. Měli bychom si utvořit představu, koho se to týká.

p. Fiala poznamenal, že je otázkou, jak chápat valorizaci, zda ve vztahu k životu jednotlivce, či plošně.

p. Kučera vyvodil závěr, že je třeba stanovit kritéria, principy valorizace.

p. Machanec přiblížil konstrukci dnešního důchodu. Uvedl, že máme zhruba 2,8 milionů důchodců. Na základní výměru 2 400 Kč tak jde ročně 70-75 mld. Kč. Minimální procentní výměra je 770 Kč. V rámci valorizace můžeme hýbat jak základní výměrou, tak minimální procentní výměrou. Aby velké změny byly bezrizikové vzhledem k ústavním principům, museli bychom dramaticky snížit sazbu pojistného a naopak zvýšit daně. Analýza dopadů by pak mohla zabrat klidně i dva roky (včetně toho, co to udělá s malými živnostníky). Velké změny je tedy možno diskutovat, ale v současnosti ne navrhopvat.

p. Škorpík představil nově zpracovaná data o vývoji nominálních indexů růstu (průměrný důchod, průměrná hrubá mzda a průměrná čistá mzda). Z grafů je patrné, že v 90. letech všechny indexy výrazně narůstaly, od přelomu tisíciletí je posun pozvolnější. Upozornil, že pro srovnávání je smysluplnější sledovat období až od poloviny 90. let, protože roky 1989 a 1990 byly velice nestandardní (v porovnání se situací před rokem 1989). Uvedl, že porovnání reálné hodnoty důchodu a mzdy je ovlivněno nejen reálným růstem důchodu a mzdy, ale i tím, že ten index, kterým se to zrealňuje, je vyšší u důchodců (index životních nákladů). Poznamenal, že valorizace v současnosti probíhá vždy k 1. lednu vzhledem k cenovému vývoji v minulém roce, což způsobuje mírné zpoždění oproti růstu mezd.

p. Fiala poznamenal, že zajímavé by bylo sledovat také rozptyl.

p. Pernes uvedl, že v roce 1991 došlo k významnému skoku, protože inflace byla cca 57 % procent. Tehdejší ministr se to snažil vykompenzovat jednorázovým příspěvkem, čímž se výrazně zvýšil náhradový poměr (nejvyšší v dosavadní historii). Doporučil usilovat o náhradový poměr na úrovni 45 % předchozí mzdy.

p. Kučera připomněl námět na výpočet míry znehodnocení důchodu nedostatečnou valorizací. Poprosil pracovníky MPSV o jeho zpracování. Co se týče práce PT2, uvedl, že po diskusi kritérií valorizace přejdeme k formulaci variantního návrhu valorizace.

Ad 3. Diskuze námětu pro výpočet míry znehodnocení důchodu nedostatečnou valorizací

Diskuze byla odložena na příští jednání.

Ad 4. Diskuze k výchozímu návrhu Zelené knihy o státních důchodech a jejich zvyšování

p. Kučera poznamenal, že do července by měla proběhnout diskuse Zelené knihy, aby mohla být kniha přes léto dopracována.

p. Špidla uvedl, že na příštím jednání budou diskutovány otázky pro Zelenou knihu, protože některé z nich je ještě třeba doformulovat.

Ad 5. Příští jednání (návrh): 25. 6. od 11:00

Na jednání nebylo dosaženo shody ohledně termínu, později byl stanoven na 22. června od 13:00.

XX

Zapsala: Petra A. Beránková

Vidoval: Tomáš Kučera

XX

Příští jednání týmu: pondělí 22. června 2015, 13:00 – 15:00, MPSV, Klub

XX

Závěr:

- Na příštím jednání PT2 bude diskutována Zelená kniha, aby mohla být v průběhu léta dopracována.

Rekapitulace úkolů:

- Pracovníci MPSV zpracují výpočet míry znehodnocení důchodu nedostatečnou valorizací. V případě potřeby ujasnění zadání se obrátí na p. Fialu.
- Pracovníci MPSV zpracují přehled růstu reálných mezd a růstu reálných důchodů v letech 1995 (poslední rok před prvními reformními kroky) až 2014.

XX

Seznam přítomných

Jméno	Instituce
Petra A. Beránková	Sekretariát OK
Tomáš Fiala	VŠE
Hana Krejčová	FF UK
Tomáš Kučera	PřF UK
Zdeněk Linhart	MPSV
Tomáš Machanec	MPSV
Radmila Malá	MF
Jindřich Marval	MF
Zdeněk Pernes	RSČR
Zdeňka Srnová	MPSV
Jan Škorpík	MPSV
Vladimír Špidla	ÚV ČR
Terezie Štyglerová	ČSÚ
Jaroslav Šulc	ČMKOS
Jaroslav Vostatek	VŠFS